

Onko oppi redusoitavissa psykologiaan?

Matti Hyrckin teorian mukaan ihminen toimii jumalasuhteessaan Suhteessaolon perusmielikuvien teorian (SPT) esittämien mallien mukaan. Tämän Freudin persoonallisuuden kehitysteorian pohjalle rakentuvan teorian mukaan ihmisen jumalakuva rakentuu viidelle kehitysvaiheelle, joilla on taustansa ihmisen psykoseksuaalisessa kehityksessä. Nämä jumalakuvan vaiheet ovat ”Houkuttaja”, ”Hallitsija”, ”Vetäytyjä”, ”Vaatija” ja ”Parantaja”.¹ Yksittäisen ihmisen jumalakuva ei välttämättä vastaa jokin tietty malli, vaan siinä esiintyy useiden vaiheiden piirteitä yhdessä. Lisäksi erilaiset jumalakuvat aktivoituvat eri tilanteissa.

Hyrckin mukaan² teologiien laatimat opit heijastavat näitä heidän sisäisiä, tunnepohjaisia jumalakuviaan. Siten opit eivät ole loogis-propositionaalista kieltä vaan transitionaalisia. Transitionaaliobjektit ovat osa ihmistä itseään. Niissä ulkoiseen todellisuuteen projisoidaan ihmisen toiveita ja tunteita. Jos tämä sisäisen ja ulkoisen välinen jännite puretaan, objekti tuhoutuu. Tämä voi joko tapahtua neuroottisesti - objektista tulee vain asia sinänsä ja persoonallinen suhde siihen katoaa - tai psykoottisesti - jos objekti kuvitellaan todelliseksi eikä ymmärretä sen transitionaalista luonnetta. Hyrckin mukaan uskonnolliset objektit käyttäytyvät kuten transitionaaliset objektit ja niihin liittyy samankaltaisia oireita. Transitionaaliset totuudet ovat erilaisia kuin objektiiviset; niistä ei vakuututa ulkoisesti, vaan sisäisesti. Ne perustuvat tunteelle ja elämykselle, ovat vapaata ja luovaa leikkiä ja tulkitsevat siten ihmisenä olemisen peruskysymyksiä. Hyrckin mukaan tällainen transitionaalinen leikki voi rikkoutua, jos osaanottajat eivät ymmärrä sen luonnetta. Leikki menee neuroottisesti pilalle, jos joku väittää omaavansa totuuden. Itse asiassa Hyrckin mukaan lopullisen totuuden esittäjä on ylpeä tai epäuskoinen. Henkilö, jonka jumalakuva edustaa Parantajaa, on ymmärtänyt oikein leikin luonteen. Hän ymmärtää, että Jumala on ikuisesti ja erottamattomasti sitoutunut häneen. Mikään harhaoppi ei voi erottaa häntä Jumalan rakkaudesta.

Kielifilosofinen analyysi osoittaa Hyrckin mallin ongelmalliseksi. Siinä uskonnollisten käsitteiden intensio ja ekstensio irroitetaan toisistaan. Mikäli Hyrckin analyysi pitää paikkansa, Jumalasta lausutut väitteet viittaavat henkilön omiin sisäisiin, tavallisesti tiedostamattomiin jumalakuviin, eivät Jumalaan mielen ulkopuolisena objektina. Toisin sanoen uskonnollisen kielen ekstensio on aivan eri kuin sen intensio. Tästä seuraa tulkinnan kannalta erikoisia tilanteita. Miten esimerkiksi lause ”Mikään harhaoppi ei voi erottaa häntä Jumalan rakkaudesta” tulisi ymmärtää? Voidaan esittää kaksi tulkintaa.

Ensimmäinen tulkinta vaatii taustaoletukseen määritelmän, jonka mukaan ihmisen jumalakuva on ihmisen kuva Jumalasta. Kun lause tulkitaan Hyrckin teorian valossa, se ei *todella* puhukaan Jumalasta, vaan on ilmaus lausujan jumalakuvasta. Mutta miten voidaan sitten puhua Jumalasta puhumista? Mikäli ei voida tehdä eroa Jumala-käsitteen ja jumalakuvan välille, muuttuvat nämä toisistaan riip-

¹ Oikarinen 1998 s. 170-171, 180-183, Juntunen 1999 s. 464-465

² Hyrck 1999

puvaiset käsitteet merkityksettömiksi. Hyrckin teoriaan sisältyy sisäinen ristiriita. Olisi voitava tehdä erotus Jumala-käsitteen ja jumalakuvan välille, jotta voitaisiin muodostaa teoria näiden suhteesta. Olisi siis voitava tehdä erottelu sellaisten lauseiden välillä, jotka viittaavat jumalakuvaan ja sellaisten, jotka viittaavat Jumala-käsitteeseen. Jotta taas tällainen erottelu voitaisiin tehdä, olisi voitava osoittaa jokin indikaattori, joka ilmaisee, mihin Jumala-sana milloinkin viittaa. Hyrckin teoria ei kuitenkaan tällaista indikaattoria tarjoa.

Toinen mahdollinen tulkinta olisi kieltää eron tekeminen Jumala-käsitteen ja jumalakuvan välille ja redusoida Jumala-käsite jumalakuva. Jumala-sana merkitsisi siis jumalakuvaa. Tällainen tulkinta merkitsisi teologisen kielen reduktiota psykologian kieleen. Teologisella kielellä ei olisi minkään laista itsenäistä merkitystä, vaan sen merkitys avautuisi psykologisen analyysin pohjalta. Koska teologisilla ilmauksilla ei ole itsenäistä kognitiivista asemaa, seuraava askel olisikin sitten luoda psykologian pohjalta sellainen oppijärjestelmä, jonka ajateltaisiin olevan mahdollisimman hyvä ihmisen henkiseen hyvinvoinnille. Psykologia kertoisi, millainen jumalakuva (Parantaja) on hyvä ja terveellinen.³ Systemaattisesta teologiasta tulisi näin psykologian tutkimuskohde ja pastoraaliteologian tehtäväksi tulisi sellaisten oppijärjestelmien muodostaminen, jotka tukevat ihmisen jumalakuvan kehitystä kohti henkisen hyvinvoinnin takaavaa Parantajaa. Hyvä esimerkki Hyrckin ajatusten tällaisesta soveltamisesta onkin Antti Kylliäisen teos *Kaikki pääsevät taivaaseen*, joka esittää Jumalan juuri sellaisena kuin Hyrckin Parantaja on.⁴

Hyrck itse ei todennäköisesti pyri aivan tällaiseen reduktioon, mutta koska hän ei esitä mallia objektikielen ja transitionaalisen kielen suhteesta eikä menetelmiä niiden erottamiseksi, on seurauksena uskonnollisen kielen luonteen jääminen hämäräksi ja selittämättömäksi. Kirkon perinteinen opetus mahdollistaa kuitenkin puhumisen Jumalasta myös objektikielen tasolla. Sen mukaan Jumala on ilmoittanut itsensä historiassa⁵ ja ihminen kohtaa hänet reaalisesti armonvälineitten kautta. Nämä ilmoitetut uskon sisällöt, joihin Jumala on sitoutunut, ovat propositionaalisesti ilmaistavissa. Ne ovat siis merkityksellistä, ihmisen mielen ulkopuolelle viittaavaa kognitiivista kieltä ja mahdollistavat sen, että ihmisellä voi olla aito suhde Jumalaan, jonka itseilmoitusta ne ovat.⁶

Lähteet

Hyrck, Matti

1999 Kristinoppi ja ihmisen piilotajuiset mielikuvat. Esitelmä. STKS:n symposiumi Oppi - Kahle vai kalleus? 18.-19.11.1999

Kirjallisuus

Juntunen, Sammeli

³ Hyvänä esimerkkinä tästä Oikarinen 1998, s. 183

⁴ Kylliäinen 1997, s. 12, 32, 38, 46, 54, 57, 83, 123-124, 157-158, 162, 169. Vertaa Oikarinen 1998, s. 182 ja Juntunen 1999, s. 469

⁵ Juntunen 1999, s. 469

⁶ Juntunen 1999, s. 469

1999 Teologian ja psykologian korrelaatio. Paavo Kettusen kirjasta ”Suomalainen rippi” TA 104, 463-473

Kylliäinen, Antti

1997 Kaikki pääsevät taivaaseen. Välttämättömiä tarkastuksia kristillisiin opinkohtiin. Helsinki.

Oikarinen, Lauri

1998 Esi- ja alkuopetusikäinen. - Uskonnonopetuksen käsikirja. Toim. Markku Pyysiäinen & Jarkko Seppälä. Juva.

Peruskoululainen. - Uskonnonopetuksen käsikirja. Toim. Markku Pyysiäinen & Jarkko Seppälä. Juva.